

Kulcsár Judit
Polgári Jogi Tanszék
Témavezető: Szeibert Orsolya habil. egyetemi docens

A jogképesség és cselekvőképesség szabályai, elméleti megközelítése a kiskorúak tekintetében

1. Bevezetés

A kiskorúak vagyonának kezelése a jogképesség és cselekvőképesség szabályain alapszik, és elválaszthatatlan a képviselő jogintézményétől. A nyugati *jogtörténet* a gyermekkorúak jogait illetően hosszú utat járt be. Ki kellett munkálni a megkülönböztetés jogi ismérveit, az életkoruk miatt nem teljes cselekvőképességgel bíró jogalanyok és a felnőtt jogalanyok között.

A modern társadalmak kialakulása előtt a gyerek a felnőtt világ részese volt születésétől kezdve. A fizikai és társas világ működésére vonatkozó ismeretek a gyerekek számára nagyrészt személyes tapasztalatokból származtak. A szó mai értelmében nem volt tehát elkülönült gyerekkor. A 19. század végétől olyan új korszak köszöntött be, amelynek meghatározó eleme az írásbeliség, illetve az iskoláztatás általánossá válása lett, ennek következtében kezdett mind élesebben elválni a gyerekkor, annak védetté válásával egyidejűleg. Az iparosodott társadalmakban az olvasási készségek kialakulása és fejlődési szintje tehát szükségszerűen életkorhoz kötötte és fokozatossá tette azt a folyamatot, ahogy egy gyermek részt vehetett a felnőttek „ügyeiben”.¹ A felnőtt világba való belépés egyre bonyolultabb lett, és egyre több információ elsajátítását igényelte. Egyrészt ezt, másrészt a gazdasági élet folyamatait képezte le az újonnan megjelenő jogi szabályozás a polgári társadalmakban, felismerve annak szükségességét, hogy a felnőtt- és gyerekkor, a cselekvőképes és a cselekvőképtelen személy között következetesen és normatív módon különbséget kell tenni.²

---

¹ Dr. KÓSA Éva: A média szerepe a gyerekek fejlődésében.

www.mediatudor.hu/download/tudastar_szakirodalom_kosa.do (2015.11.26.)

² Lásd bővebben: KULCSÁR Judit: Jogtörténeti és -elméleti bevezető a kiskorúak vagyonának szülői vagyonkezeléséről: Themis 2015. június: http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2015_jun.pdf 207. (2015.11.26.)

A patriarchális ókori társadalmakban, illetve a korai feudalizmusban a mai fogalmaink szerinti kiskorúság jogi fogalmának kezdeményei a formálódó jogintézményekben már megtalálhatóak voltak, de nem bírtak igazán jogi jelentőséggel, hiszen általános és pontos anyakönyvezés nem volt, illetve a nagykorú gyermek is főszabály szerint a családfő hatalma alatt állott. Azonban a gyermekek *vagyon jogainak elismerése* és betartása, ha nem is konzekvensen, de valamennyi árutermelő társadalomban megjelent. Ezen belül is az öröklés jogintézménye volt az egyik legfontosabb, amelynek hatására a gyermekeket megillető jogosultságok egy csoportja jogilag elfogadottá vált. A kiskorúság jogilag meghatározható fogalommá válásához a *magántulajdon rendjének megszilárdulására* és a *pontos anyakönyvezés bevezetésére* is szükség volt.³ Ennek folyománya, illetve szükséglete volt a jogképesség, a cselekvőképesség, a szülői hatalom, a képviselő, a gyámság jogintézményeinek pontos kimunkálása és törvénykönyvekben történő rögzítése. A folyamat kibontakozása tehát a *polgári fejlődés* korára tehető. A magántulajdonra épülő jogrendszerekben ezek a jogintézmények tették lehetővé a vagyon kezelését és biztosítását, a joggyakorlás kiszámíthatóságát, függetlenül annak tulajdonosától. Ezáltal tudott a gazdasági élet és vele együtt a jogrend is egyre bonyolultabb és fejlettebb formákat elérni.

2. Jogképesség

Hosszú évszázadokon át egyes emberek között különbséget tettek személyi állapotuk szerint.⁴ A felvilágosodás és a természetjogi gondolkodás eredményeként vált uralkodóvá az jogelméleti alapvetés, hogy minden ember szabadnak és egyenlőnek születik, veleszületett, el nem idegeníthető jogai vannak, és a mindenkori hatalomnak nincs joga ahhoz, hogy ezeket az alapjogokat önkényesen korlátozza. A késő újkori ember számára a rabszolgaság intézménye vagy a nők jogfosztottsága az élet természetes része volt a fejlett világ nagy részén. A felvilágosult gondolkodók akár az emberi természet szabadságán, akár a hatalom korlátozásának szükségességén elmélkedtek, általában alapvető követelményként jutottak el jogegyenlőség vívmányához, amely a 19. századi kapitalista fejlődés révén kibontakozó társadalmi mozgalmak, forradalmak és polgárháborúk nyomán az emberi jogok katalógusának

³ NIZSALOVSKY Endre: A család jogi rendjének alapjai. Budapest 1963. 239-240.

⁴ „A magyar jog nem ismer olyan állapotot, amely az ember jogképességét kizárja (aminő a rabszolgaság vagy a polgári halál).” SZLADITS Károly: A magyar magánjog vázlatja. I. rész Budapest 1933. 58.

megfogalmazásával, a nagy és átfogó polgári jogi kódexekben realizálódtak. A jogegyenlőség nem valósult meg maradéktalanul ebben az időszakban sem, hiszen a mai napig tart annak „evolúciója”.⁵

A modern euro-atlanti jogrendszerek szakítottak tehát a megkülönböztetéssel, deklarálva *valamennyi ember általános, feltétlen és egyenlő* jogképességét, amely így a gyermekekre is fogantatásuk pillanatában érvényes, annak korlátozhatatlanságával együtt. A jogképesség fogalma tehát azt jelenti, hogy a *személynek jogai és kötelezettségei lehetnek*.

A jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül *egyenlő*. A jogképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat *semis*.⁶ A jogképesség illetén való deklarálása, tehát fontos korlát az államhatalom és a többi ember jogcselekményeivel szemben,⁷ legyen az akár konszenzusos jogügylet is, hiszen az ember jogalanyisága nem korlátozható.⁸

Jogképesség *kezdete és vége* a jogok megszerzésének szempontjából lényeges. A jogképesség életkortól független, így minden ember jogképes személy, fogantatása pillanatától kezdve, az élete végéig, tehát valamennyi kiskorú is jogképes. A nehézséget a jogi szabályozás számára a kezdet és a vég, illetve az egyéb komplikált élethelyzetek minél

⁵ Ez hosszabb főképp gender és más esélyegyenlőségi témájú elemzést igényelne, hiszen azokban a demokratikus jogrendűnek mondott államokban, ahol a valóságos jogegyenlőség valamiért nem működik, bonyolult szociológiai, politikai okok állnak annak a háttérében, miért képtelenek, az amúgy jogszabályi szinten rögzített jogegyenlőségi elvek érvényesülni. Erre itt most nem áll módomban kitérni.

⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk) 2:1. § (1)-(2) bekezdése szerint: Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

⁷ Szladits szerint a jogképesség korlátozásának tűnhet, ha valaki valamilyen vagyontárgyat bizonyos módon nem szerezhet meg, ezt ő szerzőképesség korlátozásának nevezi. A szerzőképességről történő önkéntes lemondásnak interpretálja a szerzetesrendbe való belépést és a rend javára történő előzetes lemondást valamennyi későbbi szerzeményről. SZLADITS Károly: i.m. 59. Ma már a szerzőképesség korlátozását nem a jogképességhez csatoljuk, inkább a cselekvőképesség, illetve a különböző jogügyleti megszorítás, tulajdonszerzési korlátozás témakörébe. Hiszen nem a jogképesség, mint absztrakt jogi fogalom korlátozódik ilyen esetben, csupán a megszerzés módját vagy a megszerzők körét szűkíti a jogszabály. A konkrét jogosultság megszerzését korlátozhatja valamilyen jogszabály ez esetben. SZÉKELY László: A polgári jog alapjai. Budapest 2007. 30.

⁸ Az Alkotmánybíróság több ízben is értelmezte alkotmányjogi panaszok alapján, hogy mi nem minősül korlátozásnak. A 74/1995. (XII. 15.) AB határozat 6. pontja szerint: „A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes (Alkotmány 56. §). Az Alkotmánybíróság a 141/B/1993. döntésében (ABH 1994, 584. 586.) foglalkozott a jogképesség és a kötelező jogi képviselő viszonyával. Megállapította, hogy „a szakszerűsége, megalapozottságra irányuló szabályoknak (az adott ügyben a képviselő szabályainak) semmiféle hatása nincs a jogképességre. Az ingatlan-nyilvántartás támadott szabálya sem foszt meg senkit attól, hogy jogai és kötelezettségei legyenek. A cselekvőképesség jogszabályi feltételeiről, részletes szabályairól a (rég) Ptk. rendelkezik. A 11. § (3) bekezdése kimondja, hogy aki cselekvőképés, maga köthet szerződést, vagy tehet más jognyilatkozatot. A támadott rendelkezés senkit sem zár el, vagy korlátoz a cselekvőképésen alapuló joggyakorlásban. Az ingatlanok tulajdonjogi helyzetének változását eredményező szerződések magánokiratba foglalhatók. Ezt a szabályozás nem zárja ki. A magánokirat érvényességét, jogi hatás kifejtésére való alkalmasságát nem érinti az, hogy az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez meghatározott feltételeket szab a törvény.”

szélesebb jogi lefedése jelenti. Tehát a jogképeség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg. A fogamzás és a születés közötti időben az ember jogképesége *feltételes*: az élve születéstől, mint feltételtől függ.⁹ A méhmagzatnak is lehet tehát például ajándékozni, örökölni is, e jogviszonyok hatálya azonban csak az élve születéssel áll be. Ha viszont beállt, azt nem érinti többé, hogy a gyermek esetleg csak rövid ideig maradt életben. Ha feltételesen is jogképes az emberi élet ezen időszaka, de a jogosultságok megnyíltak miatt nem mindegy, mikor kezdődik. Már a római jogban is létezett az a vélelem, hogy a fogamzás idejét a születéstől számított 182. és 300. nap közé tették.¹⁰ A fogamzás időpontja valószínűsíthető ugyan, de pontosan nehezen lehet meghatározni.¹¹ Ezért a törvény egyszerű vélelmet állít fel: a fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni; bizonyítani lehet azonban, hogy a fogamzás korábban vagy később történt.¹² A születés napja a határidőbe beleszámít.

Előfordulhat szintén a fentiekkel összefüggésben, hogy a méhmagzat és törvényes képviselője (a szülője) között érdekellentét alakul ki, a szülő nem képes a törvényes képviselőt megfelelően ellátni. Ha a magzat jogainak megóvása miatt szükséges, részére gyámot kell kirendelni a szülői törvényes képviselő helyett.¹³

⁹ A magzatnak az élethez, az egészséghez, a testi épséghez feltétel nélkül joga van, ezen jogoknak nem várományosa, hanem alanya. Ezek a jogok akkor sem szűnnek meg, ha nem születik meg élve. A jogok a magzati lét szakaszára nem visszamenőleges hatállyal, hanem a fogamzás időpontjától kezdve fennállnak és megilletik a magzatot (a törvényes abortusz mindössze kivételes, törvényi feltételekkel biztosított szabályozásként van jelen a hatályos magyar jogban); vagyis a magzat – mint e jogok alanya – e jogok vonatkozásában (jogilag) személynek minősül. A terhességmegszakítás jogi szabályozása kapcsán két alapjog – az élethez való jog és az emberi méltósághoz, illetve önrendelkezéshez való jog – egymáshoz viszonyított helyzetét kellett meghatározni. A magzat élethez való joga és az anya önrendelkezési joga közötti konfliktus első kérdése, hogy a magzatnak joga van-e feltétel nélkül az élethez. Ezt követően dönteni kell arról, hogy e két alapjog közül melyik élvez prioritást a másikkal szemben. Az abortusz-szabályozás lehetséges alternatívái ezen alapjogi konfliktus „megoldási módjain” alapulnak. Az abortusz-szabályozás alapját a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény adja. A magzati élet védelme és élethez való joga sem abszolút jog, így a méhmagzat gondnoka útján sem indíthat pert anyjának a terhessége megszakítására irányuló jognyilatkozata érvénytelenségének vagy hatálytalanságának megállapítása iránt. A bíróságnak az ilyen igényt tartalmazó keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítania, illetőleg – az eljárás későbbi szakaszában – a pert meg kell szüntetnie. (BH1998. 372.)

¹⁰ BRÓSZ-PÓLAY: Római jog. Budapest 1974.135.

¹¹ Kivéve az asszisztált humán reprodukciós eljárás esetét.

¹² Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 179. § (3) bekezdése: „*A testen kívül létrejött embriót a méhmagzat jogállása a beültetés napjától illeti meg.*” Ezt a rendelkezést szintén az életben mind gyakrabban előforduló humán reprodukciós eljárások tették szükségessé.

¹³ Ezeket az eseteket a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) 130/A. § (6) bekezdése határozza meg. Az első azonban csak megismétlése a Ptk-beli kitételnek, vagyis a jogok megóvása érdekében:

„(6) *A gyámhivatal kérelemre vagy hivatalból gyámot rendel a magzat részére*

a) a Ptk. 2:3.§ (1) bekezdésében meghatározott esetben, és

b) a születendő gyermek családi jogállásának teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal történő rendezése érdekében az 59.§ (4) bekezdése szerinti esetben.

(7) A magzat gyámjának a tevékenysége a születés időpontjáig terjed.

(8) A szülő törvényes képviselői jogát korlátozó rendelkezéseket a magzat tekintetében is alkalmazni kell.”

Az ember jogképessége a halállal szűnik meg. Az ember halálának időpontja alapvetően orvosi kérdés, amely a légzés, az agyműködés és a keringés irreverzibilis leállását foglalja magában. Ezt a jogilag releváns ténytet a halotti anyakönyvi kivonat, a halál tényének bírósági megállapítása, avagy a holtta nyilvánító bírói határozat igazolja hitelesen.

Az ember absztrakt jogképessége a jogviszonyokban *konkretizálódik és realizálódik*. Ennek az egyik legfontosabb alanyi oldalról történő szabályozását adja cselekvőképesség jogintézménye, melyre a következőkben fogok rátérni. Meg kell azonban jegyezni, hogy a jogügyletek *realizálódásának szempontjából a cselekvőképesség szabályain kívül* rengeteg más normában¹⁴ is találunk a jogügyletek létesítésére vonatkozó korlátozó, illetve feltételeket meghatározó szabályokat.

3. A cselekvőképesség¹⁵

3.1. A cselekvőképesség meghatározása, korlátozásának elméleti alapjai

A cselekvőképesség azt mutatja meg, hogy a jogképesség által biztosított elvi lehetőséggel *ki és hogyan tud élni*. A cselekvőképesség az embernek az a joga, hogy *saját akaratnyilatkozatával, saját nevében maga szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket*.¹⁶ A jogtudomány különbséget tesz a cselekvőképesség aktív és passzív oldala között. Az aktív cselekvőképesség azt jelenti, hogy az ember saját maga köthet szerződéseket vagy tehet egyéb jognyilatkozatokat; míg a hozzá intézett nyilatkozatok érvényes elfogadására vonatkozó képesség a passzív cselekvőképesség fogalmi körébe tartozik.

Külön kategória a *perbeli cselekvőképesség*, melynek szabályait a polgári perrendtartás szabályozza. A cselekvőképességtől el kell határolni a *vétőképesség* fogalmát is. Míg a cselekvőképesség az ember

¹⁴ Ezek lehetnek például fogyasztóvédelmi, jogügyleti formai előírások, vagy a tulajdonszerzést korlátozó olyan normák, amelyek jellemzően vagy a jogügylet alanyára vagy annak tárgyára, megkötésének módjára tartalmaznak korlátozó, előíró rendelkezéseket. Ezek nem érintik az adott személyek cselekvőképességét, mégis valamilyen ösztársadalmi, nemzetbiztonsági cél miatt elviekben arányos mértékben korlátozzák a jogügyletek szabadságát. Lásd még a 6. lábjegyzetet.

¹⁵ A régi magyar jogi terminológia az önjogúság fogalmát használta, amely ma már kiveszöben van, bár még használják magyar hivatalok, jellemzően a gyámhivatalok, a nagykorúságát elért és gondnokság alá nem helyezett állami nevelésben élők esetében. „*Önjogú, aki nem tartozik másoknak magánjogi hatalma (atyai hatalom, gyámság, vagy cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá.*” SZLADITS Károly: i.m. 62.

¹⁶ Lásd még a 9. lábjegyzetet.

jognyilatkozati képességét jelenti, és az érvényes ügyletkötés egyik feltétele, addig a vétőképeség a Ptk. felelősségi rendszerébe tartozó kategória, amely a polgári jogi felelősségre vonhatóság alapja, és amellyel most szintén nem foglalkozom.

*Cselekvőképes mindenki, akinek cselekvőképességét a törvény nem korlátozza vagy nem zárja ki.*¹⁷ Azt az ember illeti meg tehát a cselekvőképesség, aki az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik, azaz akaratnyilatkozata kialakításában szellemi és/vagy testi fogyatékosága, állapota nem akadályozza.¹⁸ Ismert, hogy a törvény a cselekvőképesség hiányának két különböző joghatállyal járó fokozatába tartozó, a cselekvőképességükben korlátozott és a cselekvőképességgel nem rendelkező¹⁹ személyek körét határozza meg. Ide egyrészt a kiskorúak tartoznak, másrészt azok a nagykorú személyek, akiket ilyen hatállyal gondnokság alá helyeztek.

A cselekvőképtelenség, illetőleg a korlátozott cselekvőképesség intézménye lényegében *védeni* kívánja azoknak a személyeknek a törvényes érdekeit, akik fiatal koruk vagy testi, szellemi fogyatékoságuk miatt erre nem képesek.²⁰ A védelem minden esetben objektív körülmények alapján illeti meg az érintett személyt. Az egyik ilyen objektív tényező az életkor, amely a kiskorúság miatti cselekvőképtelenséget, illetve korlátozott cselekvőképességet eredményezi. Más nézőpontból a *kiskorúság*²¹ miatti cselekvőképtelenség, illetve korlátozott cselekvőképtelenség annak a meghatározása, hogy

¹⁷ A törvény tiltja, hogy bárki - akaratától függetlenül - cselekvőképessége korlátozására irányuló szerződést kössön, vagy egyoldalú nyilatkozatot tegyen. A tilalomból értelemszerűen következik, hogy az ilyen tartalmú szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis. Tehát csak a törvényen alapuló korlátozás joghatályos. Gondnokság alá helyezéskor bírósági döntés is szükséges ehhez.

¹⁸ A belátási képesség bonyolult jogi és egészségügyi kérdés. A kiskorúak esetében ráadásul törvényes vételemből fakad. Azonban annak gyakorlati és viszonylagos voltának elemzése mindig fontos témája a jogirodalomnak, lásd például: VILÁGHY-EÖRSI: Magyar Polgári jog I. kötet Bp.1973.116. illetve JAKAB Nóra: A cselekvőképesség elméleti háttéréről és a szellemi egészség jogáról. http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201001/9_jakabnora.pdf (2015. 12.14.) lásd még a 20. lábjegyzetet erről.

A modern jogrendszerekben megkérdőjeleződött a nagykorú személyek cselekvőképessége teljes megvonásának az indokoltsága, és megjelent a támogatott döntéshozatal intézménye. A teljesség igénye nélkül emlitem például a modern eutanázia vitákat is, ahol szintén fontos szerepet játszik a belátási képesség jogtechnikai felhasználása.

¹⁹ A Ptk. terminológiájában cselekvőképtelen kiskorú vagy cselekvőképességükben teljesen mértékben korlátozott nagykorú.

²⁰ A cselekvőképesség a képességen alapuló megközelítés szerint szociális fogalom és jogi fikció, mely szerint, bizonyos életkorban vagy elmebeli állapotban a személy nem képes cselekedeteinek jogi és reális következményeit belátni, így az ő cselekedeteik nem adekvátak a társadalomban elvártakhoz képest és valószínűleg hátrányos következményekkel járnának a maguk és egyéb személyek számára is. Így mint erről már fentebb volt szó, mind a képességében korlátozott személy, mind a társadalom jogbiztonságát védik a cselekvőképesség korlátozásával. JAKAB Nóra: i.m.

²¹ Mindennek természetesen előfeltétele a pontos anyakönyvezés, amelyről azt hinnénk, hogy már nem vet fel problémákat, azonban az otthonszülés elterjedésével és annak sokáig szabályozatlan volta miatt az anyakönyvezés terén voltak fennakadások, de erről itt most csak említést teszünk.

milyen életkorban, milyen jognyilatkozatokat és hogyan tehet meg a gyermek érvényesen, vagyis joghatás kiváltására alkalmasan.²²

Önmagának mindenki árthat, s vállalhat kockázatot, ha képes a szabad, tájékozott és felelős döntésre. A gyermekek esetében maga az Alkotmány és nemzetközi egyezmények teszik állami kötelességgé a gyermek fejlődési útjának megóvását a veszélyektől és kockázatoktól, éppen annak érdekében, hogy felkészülhessen a felelős és tájékozott döntésekre, mihelyst életkorával vélelmezett érettsége erre képessé teszi. Olyan kockázatvállalásuktól is meg kell óvnia az államnak a gyermeket, amelyekkel kapcsolatban életkoránál – pontosabban az ez alapján feltételezett (testi, szellemi, erkölcsi és társadalmi) érettségénél – fogva nem képes megismerni és értékelni sem a választható lehetőségeket, sem pedig választása következményeit saját személyiségére, illetve későbbi életére és társadalmi beilleszkedésére.²³ A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga, egyben kötelezettségeket keletkeztet az állam, az egyes intézmények és a gyermek gondviselői oldalán. Az *állam védelmi kötelezettsége* adott esetben a gyermek alapjogainak *korlátozásához* is vezethet. Alapvető kérdés tehát, hol húzódik *a határ* a gyermek önálló joggyakorlása és a közvetlen felügyeletet ellátó felnőtt és az államhatalom képviselőjének kötelező kontrollja között.

A modern jogrendszerek általában két tényezőt szoktak vizsgálni e tárgykörben. Egyrészt, azt hogy a gyermek általában elég érett-e az önálló döntésre; másrészt pedig a döntés tárgyát, vagyis azt hogy *in concreto* mihez kell az érettség.²⁴ Ezt a vizsgálatot kiskorúak esetén nem kell minden egyes esetben elvégezni, mivel a jogszabályok normatív és kógens módon rendezik az életkori és az ügycsoportbeli korlátokat.²⁵ A gyermek belátási képességének korlátozottsága, vagyis szellemi éretlensége azonban mindenképpen *megdönthetetlenül vélelmezett bizonyos életszakaszban*.²⁶

A *jogbiztonság*, mint egyfajta közérdek és a gyermek védelme, saját döntésének következményeitől való megóvása a fő érve tehát ezeknek a korlátozásoknak, amelyek azonban *nem szolgálhatják a joggal*²⁷ vagy a

²² Témám miatt a továbbiakban csak a kiskorúakkal foglalkozom.

²³ 21/1996. (V. 17.) AB határozat

²⁴ „Ha a tényleges képességet jogi értelemben vizsgáljuk meg, akkor megállapítható, hogy az a belátási képesség fogalmával egyezik meg, és ebből kifolyólag kapcsolatba hozható a cselekvőképességgel is. Azaz a tényleges képesség olyan kognitív képességre utal, amely szerint az egyén képes megérteni egy döntés vagy bizonyos cselekvés előrelátható következményeit. Ily módon a tényleges képesség meghatározásának jogi következményei vannak.” JAKAB Nóra: i.m. 98.

²⁵ A Ptk.-ban a cselekvőképesség korlátozásának szabályaival.

²⁶ 14 éves életkor alatt.

²⁷ Ilyen szabály volt például az 1959. évi IV. törvényben (régii Ptk.) a 13/B. § (1) „A korlátozott cselekvőképességen és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni,

korlátozó hatalmával való visszaélést. Az említett közérdekből és a gyermek érdekéből történő jogkorlátozás a gyakorlatban legtöbbször átfedik egymást. Fontos polgári jogi garancia, vagyis a korlátozó joggal való visszaélés ellen hathat, magának a gyermeknek a bevonása az őt érintő döntésekbe, bizonyos életkor felett pedig a gyermek együttdöntési, illetve önálló döntési joga.²⁸ Ez akkor lehet hatékony, ha a gyermek tisztában van jogcselekményeinek következményeivel, jogi lehetőségeivel. Ennek alapját szocializációja, nevelése és oktatása teremti meg, amihez hozzájárul az adott társadalmi, intézményi és interperszonális háló befolyásoló hatása.²⁹ A kiskorút bizonyos érettségi szint fölött függetlenül cselekvőképességi besorolásától, sokféle, őt érintő döntésbe illetve jogügyletbe be kell vonni, meg kell kérdezni és véleményét figyelembe kell venni, főleg személyi, családi és tulajdoni viszonyait illetően. A Ptk.-ban is rögzíti, hogy a törvényes képviselő köteles a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe venni, a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtétele során. Az ezzel kapcsolatos elvárást a szülői felügyeleti jog általános szabályai között a 4:148. § tartalmazza, amely összhangban áll New Yorki Egyezmény³⁰ 12. cikkében foglaltakkal. Ennek értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilváníthassa véleményét, és a gyermek véleményét – figyelemmel korára és érettségi fokára – kellően tekintetbe kell venni. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 8. §(1) bekezdése szerint: „A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék.” A Gyer. 2. § a) pontja szerint: „Ítélnőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes – meghallgatása során – az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.”³¹

---

akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

(2) Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető.” A Ptk.-ból ezt a szabályt kivették.

²⁸ Ptk. 2:12. § 2:14. § 2:15. § 2:16. § 2:17. §

²⁹ Erről bővebben írtam: KULCSÁR Judit: A gyermekek társadalmi helyzete, interperszonális viszonyai kultúrtörténeti, társadalomtudományi megközelítésekben. Themis 2014. december 151-184. (hivatkozások ott) http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2014_dec.pdf

³⁰ 1991. évi LXIV. törvény a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

³¹ Ezt tükrözi az a bírósági döntés is, amely szerint a kiskorú korlátozott cselekvőképessége kuratóriumi

A kiskorúság miatti cselekvőképtelenség, illetve korlátozott cselekvőképtelenség legfontosabb jogkövetkezménye tehát, főszabály szerint, a jognyilatkozatok törvényes képviselő igénybevételével való megtétele. A kiskorúakat *életkoruk alapján* korlátozott cselekvőképességgel, illetve cselekvőképtelenséggel jellemezhetjük, és ettől, illetve a jognyilatkozat jellegétől függ az őket képviselő szülő vagy gyám *törvényes képviselői jogköre*. A jognyilatkozatok megtételének cizellált körei általánosságban úgy jellemezhetőek, hogy vannak olyan típusú *jognyilatkozatok*, amelyeket a kiskorú maga tehet meg, és olyanok, amelyeket törvényes képviselőjével együtt. Bizonyos ügycsoportokban a törvényes képviselő maga tesz jognyilatkozatokat a kiskorú nevében és van, amikor ő is csak a gyámhatóság engedélyével teheti ezt. Vannak a kiskorú vagyont érintően abszolút tiltott jognyilatkozatok. Mindannyiszor egy mátrixra gondoljunk, ahol a fő vezérfonal a vagyon fokozott védelme: a jognyilatkozat jogi hatása az adott vagyonelemre, de a jogi procedúra soha nem független a kiskorú életkorától, állapotától és véleményétől (lásd fentieket erről). Amikor azonban az érvényesnek szánt *jognyilatkozatok megtételének szabályozásáról* beszélünk, valójában már a kiskorúak *vagyonáról, annak megszerzéséről és az azzal történő rendelkezésről* van szó és nem a cselekvőképesség meghatározásáról. Vagy más értelmezésben ezek tehát a kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség következményei, avagy tényleges tartalma. Ezekkel logikai szempontból a kiskorúak vagyonának kezelésénél foglalkozom majd.

3.2. A kiskorúság meghatározása

Kiskorú az, *aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be*. A kiskorúság a születés napjának nulla órájától a tizennyolcadik életév betöltési napja nulla órájáig tart függetlenül attól, hogy ténylegesen a születés az adott nap mely órájában történt. A tizennyolcadik életév betöltésével az ember nagykorúvá és – főszabályként – cselekvőképessé válik. A kiskorúság ideje alatt a kiskorúak cselekvőképtelenek vagy korlátozottan cselekvőképesek. *Korlátozottan cselekvőképes* az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.³² Az életkori

---

taggá történő kijelölését nem zárja ki. Az alapítvány jellegét mérlegelve kell eldönteni, hogy a kiskorú kuratóriumi tagsága életkorának megfelelő tisztség-e. (BH2000. 471.)

³² Ptk. 2:18. § A bíróság a kiskorút a tizenhetedik életvének betöltése után a nagykorúakra irányadó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti. Ha a bíróság kiskorút helyez a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá, a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.

szempontot tekintve, a kiskorú tizennegyedik életévének betöltésével válik cselekvőképtelenből korlátozottan cselekvőképessé. *Cselekvőképtelen* az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be. Ez megdönthetetlen vélelem, kivételek nincsenek e szabály alól.

A tizenhatodik életévét betöltött kiskorú érvényes *házasságkötéssel* nagykorúvá válik. A kiskorú csak akkor köthet érvényesen nagykorúságot eredményező házasságot, ha ahhoz a gyámhatóság előzetes engedélyét megadja. Erre a Ptk. 4:9. § (2) bekezdése értelmében csak a 16. életévét már betöltött, tehát korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetben kerülhet sor. A házasságkötési korhatárral kapcsolatos rendelkezéseket teljes egészében a Ptk. 4:9. § tartalmazza.

A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti. Amennyiben a házasságot a bíróság még a házastárs 18. életévének elérése előtt jogerős ítélettel felbontja, vagy a házasságot nem a gyámhatóság engedélyének hiányában, hanem más érvénytelenségi ok alapján nyilvánítják érvénytelenné, ez a házasság nagykorúsító hatását nem érinti.³³

Ez a kivétel rendszer bennem kétségeket ébreszt, annak célszerűsége tekintetében, felveti annak anakronisztikusságát a mai magyar társadalmi valóságra vetítve, sőt gyermekvédelmi szempontból jelentős kockázatokat hordoz. Mivel a gyermek 16 évesen amúgy is elhagyhatja a szülői házat, így a házasságkötéssel történő nagykorúsítás – bár az engedély megadása előzetes vizsgálati lehetőséget ad a gyámhatóságnak, valóságos veszélyelemzést nem tud végezni – , kiveszi az amúgy még gyermekkorú személyt abból a védelmi rendszerből, amit egyébként a többi vele egykorú társának biztosít. Miért is? A házasságkötés jelenleg csökkenő mértékben és növekvő válási arányszámokkal szerepel a magyar statisztikákban,³⁴ a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális és egyéb

³³ Ez alól is kivétel, ha a házasságot a bíróság cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánítja érvénytelenné. Ilyen esetben a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik. (Ptk. 2:10§)

³⁴ A 15 éves és idősebb házas nők a jelenlegi házasság tartama, az élve született gyermekek száma és korcsoport szerint a 2001 népszámlálás adatai alapján.

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_04_2011.pdf (2015.11.19.)

Házasságtartam (év)	Összesen	0	1	2	3	4
		élve született gyermekkel				
15–19 éves						
0–1	4 257	1 669	2 210	327	46	5
2–4	703	66	383	204	46	4
5–9	7	2	3	2	–	–
Együtt	4 967	1 737	2 596	533	92	9

természetű visszaélések és bűncselekmények – mint prostitúcióra kényszerítés, „rabszolgaságban tartás”, emberkereskedelem – viszont jelenlévő és főképp a legkiszolgáltatottabb társadalmi rétegeket sújtó problémák.³⁵ Adott esetben a házasságkötés nem körültekintő engedélyezése olyan következményeket hordozhat magában, amely az amúgy is eszköztelen és túlterhelt gyámhivataloknak még csak fel sem róható. Véleményem szerint az új Ptk.-ból időszerű lett volna ennek a jogintézménynek az elhagyása.³⁶

A kiskorúság egyik legfontosabb jogkövetkezménye a *képviselet szükségessége*.³⁷ A kiskorúak jognyilatkozatainak érvényességéhez főszabály szerint a *törvényes képviselő közreműködése* szükséges. Ez a kiskorúságból fakadó cselekvőképesség korlátozásának legfontosabb jogkövetkezménye. Ez speciális képviseleti forma kidolgozását teszi szükségessé, melynek tartalmi elemeit a megtehető jognyilatkozatok körének törvényi szabályozása adja, szerkezetileg pedig a szülői felügyelet részjogosítványainak egyikét alkotja. Abban az esetben pedig, amikor valamiért nincs szülői felügyelet, az azt pótló személy lesz feljogosítva a törvényes képviselet ellátására. A *törvényes képviselő* ugyanis lehet a szülő, lehet a gyám és bizonyos ügyekben az eseti gyám, illetve a nevelőszülőség is járhat törvényes képviseleti feladatokkal. A *szülői mivolt* egyrészt abból fakad, hogy valaki ténylegesen megszülte a képviselt gyermeket, ezt születési anyakönyvi kivonat fogja igazolni. Az apa ilyen irányú jogát pedig vagy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, vagy a bíróság apaságot megállapító határozata, vagy a megfelelő időben az anyával történő házasság ténye alapozza meg. Természetesen bármelyik esetben csak akkor, ha a szülői felügyelet nem szünetel vagy szűnt meg a

³⁵ KEREZSI Klára: A védtelen gyermek. (Erőszak és elhanyagolás a családban) http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/Kerezsi_Klara_A_vedtelen_gyermek.pdf; valamint FEHÉR Lenke: Bűnözés és prostitúció. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/Feherlenke-97.html> (2015. 12. 15.)

³⁶ A II. világháború óta sokat változtak hazai jogszabályaink, hiszen a Családjogi kódex (1952. évi IV. törvény) még 12 éves korban lehetővé tette a házasságkötést a gyámhatóság engedélyével.

Bővebben erről: CSERNÁK Józsefné dr.: A 18 éven aluli nők házasságkötéseinek néhány demográfiai jellemzője Magyarországon. KSH Népszégtudományi Kutató Intézetének Kutatásai, Budapest 1984/6. <file:///C:/Users/Felhaszn%C3%A1ll%C3%B3/Downloads/1977-2130-1-PB.pdf>

Az 1976. évi 7. törvényerejű rendelet, amely a házasságkötéshez szükséges kölcsönös beleegyezésről, legalsóbb korhatárról, valamint a házasságkötések anyakönyvezéséről szóló, New Yorkban, 1962. évi december hó 10. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szól, rögzítette, hogy minden államnak megfelelő intézkedéseket kell tennie, hogy biztosítsa többek között a házastárs megválasztásának teljes szabadságát, a gyermekházasságok, valamint fiatal lányoknak a serdülőkor előtt történő eljegyzése teljes megszüntetését.

³⁷ A jogtörténetben a kezdetektől ismert annak a gazdasági szükségletnek a különböző jogi konstrukciókban történő szabályozása, amikor egyes személyek vagyonuk kezelését, hasznosítását nem tudják, vagy nem kívánják személyesen megvalósítani. Ilyen esetben a vagyonkezelő lehet a vagyon tulajdonosától elkülönült személyiséggel rendelkező szervezet, ahol a tulajdon közvetetté válik, és az adott, leginkább gazdasági társaságban meglévő részesedés jeleníti meg a tulajdonos vagyoni jogait. Alapulhat kötelmi jogviszonyon: szerződésen, vagyonkezelésre irányuló jogügyleten, valamint végrehajtott jogszabály, illetve hatósági aktus által erre feljogosított személy (törvényes képviselő).

képviselt gyermek vonatkozásában. A szülői mivolt alapja lehet az érvényes és hatályos örökbefogadás is. A törvényes képviselőt alapvetően bizonyos jogi relevanciájú tényeken és jogviszonyokon alapszik, amelyek törvényekben vannak meghatározva, de nem lehet független bizonyos hatósági aktusoktól, melyek bizonyítják és specifikálják a képviselői jogosultságot. Ezt a törvényes képviselőt meg kell különböztetnünk minden egyéb polgári jogi típusú képviselői formától, hiszen alapvetően *nem a felek szabad akaratából jön létre³⁸, és elengedhetetlen hozzá a hatósági aktus megléte.*

4. Lezárás

A kiskorúak vagyonát érintő jognyilatkozatokat, illetve a vagyonukkal való rendelkezési jogosultságokat külön elemzem majd. A fentiek a kiskorúak vagyonának kezeléséhez elengedhetetlen alapfogalmak bevezető ismertetését szolgálták, néhány ahhoz kapcsolódó jogtechnikai és társadalmi probléma felvetésével együtt. A cselekvőképesség szabályainak áttekintése során több olyan kétségem merült fel, amelyekről itt csak említést tettem. Gyakorló szülőként nem egyszer álltam értetlenkedve olyan „papírok” felett, ahol a 14 év alatti gyermekem aláírását kérték hivatalos jognyilatkozatokhoz. Hányszor volt, hogy csupán a gyermekem elmondásából értesültem, arról, hogy az iskolában aláírtak velem „valamit”, anélkül, hogy ő valójában értette volna annak tartalmát vagy, hogy én azt előtte legalább megnézhettem volna. Nem hiszem, hogy elszigetelt jelenségről van szó. A cselekvőképesség bonyolult szabályait, úgy gondolom, csak szűk körben alkalmazzák. A cselekvőképesség szofisztikált szabályainak betartását a virtuális térben való gyermeki részvétel is fenyegeti. Ennek a helyzetnek az elemzésébe szintén nincs módom itt belemenni, csak ehelyütt is felhívom rá a figyelmet.

A cselekvőképesség szabályainak újragondolása, a valós élethelyzetekhez történő igazítása, vagy a meglévő szabályok következetes betartása és betartatása között nehéz választani. Talán

---

³⁸ Bár kétségtelen, hogy a gyámnevezés, gyámrendelés illetve a gyámságból való kizárás bizonyos aspektusainál szerepet játszanak akarati elemek is. Ptk. 4:226. § (1) *„A gyámság elsősorban azt illeti meg, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végintézkedésben gyámul megnevezett.*

4:228. § *A gyámrendelés során az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú gyermek véleményét - korára, érettségére tekintettel - megfelelő súllyal figyelembe kell venni. Nem rendelhető a tizennegyedik életévét betöltött gyermek gyámjává az, aki ellen a gyermek alapos okból, kifejezetten tiltakozik.*

4:233. § (1) *Nem rendelhető gyámul az a személy,*

e) akit a szülői felügyelet gyakorlására jogosult szülő a gyámságból közokiratban vagy végrendeletben kizárt.

mindkettőre szükség lenne, hiszen a „biztonságos” polgári jogviszonyoktól kezdve a gyermekvédelemig, a jogintézmények jelentős részének ezek a szabályok (jogképesség, cselekvőképesség) adják az alapjait. Addig is a jogtudatosságot tekintve hasznos lenne a meglévő szabályok szélesebb körű megismertetése és jogtechnikai harmonizálása a hétköznapi gyakorlathoz.

***

The rules and theoretical approach to the minors legal personality and capacity

Summary

Managing the assets of minors is based on the rules of legal personality and capacity, and inseparable from the manner of the legal representation. To have legal personality means to be capable of having legal rights and obligations, such as entering into contracts. Legal personality is a prerequisite to legal capacity ability of any person to amend rights and obligations. Our long centuries, between people have been made a difference, according to the personal status. The modern Euro-Atlantic jurisdictions broke it, all the people are declared to have general, unconditional and equal legal capacity, which therefore also applies to children at the moment of conception. The concept of ruling the legal capacity starts from the principle that the legal capacity of every human being's ability to act if the person legal capacity is not restricted or not excluded. The state adopts a role to protect the weaker and more vulnerable members of society like minors. The minority consequence is the limited legal capacity and incapacity which are also a kind of protection. The main arguments of the restricting rules are to protect the public interest and the children from the consequences of their harmful decision. These restrictions may not serve the abusement of anybody's personal or children rights. And also the minors are to be involved in their legal transactions above a certain level of maturity, so we should ask them and their opinions should be considered, especially in their personal, family and ownership legal cases. By the principle the consequence of the minority is the need for the assistance of a legal representative in order to the validity of the minor's legal declaration.